

OBSERVAȚII ASUPRA CIRCULAȚIEI MONETARE DE LA DUSTORUM IN TIMPUL LUI ANASTASIUS I

de Manuela Dobre

La începutul domniei lui Anastasius I, moneda de bronz aflată în circulație în Imperiul Bizantin era constituită din noummia (minimi), piese de mici dimensiuni și cu o greutate teoretică de 5 carate. Cea mai mare parte a acestora provenea de la Constantinopol, dar și activitatea atelierelor monetare provinciale de la Nicomedia, Heraclea, Thesalonica, Antiochia, Alexandria era destul de importantă înainte de 491 (când Anastasius I ocupă tronul imperial, minimi erau bătute numai în atelierelor din capitală și de la Nicomedia). Aprovizionarea în exces cu monedă era un factor de inflație și determina scăderea valorii solidusului calculat în noummia¹. De asemenea, aceste piese prezentau inconvenientul de a putea fi ușor imitate, datorită dimensiunilor reduse care nu permiteau realizarea unor ștanțe de calitate. Astfel, printre descoperirile monetare din a doua jumătate a secolului al V-lea se găsesc nu numai piese de calitate inferioară, dar și rondele metalice simple, nemarcate, sau piese de plumb cu monogramele împăraților. Imitații de acest tip au fost descoperite și pe teritoriul Dobrogei, la Izvoarele, Adamclisi (jud. Constanța), Isaccea și Slava Rusă (jud. Tulcea)². V. Culică, care a publicat primele descoperiri de monede de plumb, consideră că acestea pot fi emisiuni ale șefilor barbari de la granițele imperiului, ale comandanților militari provinciali romani sau chiar falsuri particulare³. Pe ansamblu, se poate spune că aceste emisiuni au provocat mari tulburări financiare în imperiu și un sentiment de neîncredere generală față de moneda de bronz.

Reforma monetară efectuată de împăratul Anastasius I s-a derulat în două etape. Prima, în anul 498, consta în introducerea unor monede mari de bronz, multipli de noummion, având pe revers marca de valoare și sigla atelierului monetar. Noile nominaluri erau: follis-ul de 40 noummia (M), jumătate de follis (K), sfertul de follis sau decanoummion (I). Cea de-a doua etapă, în anul 512, a fost marcată de dublarea greutății acestor nominaluri și introducerea unuia nou, pentanoummion (E). Nu este lipsit de importanță faptul că, după reformă, au continuat să fie emise noummia, cu monograma împăraților, până la domnia lui Justinian I (527-565)⁴.

Măsurile împăratului Anastasius au stopat proliferarea emisiunilor de monede de bronz devaluate prin introducerea noilor nominaluri, mai grele, a căror valoare reală era mult mai apropiată de valoarea nominală. Totodată, punerea în circulație a diviziunilor de follis a contribuit la crearea unui sistem monetar foarte suplu și adaptat necesităților vieții economice cotidiene, iar follis-ul a constituit baza sistemului monetar bizantin de bronz timp de câteva secole, până la reforma împăratului Alexios I Comnenul din 1092/1093. În plus, faptul că noile monede reprezintă multipli de noummion a permis integrarea în circulația monetară atât a minimilor emise de Anastasius, cât și a celorlalte monede emise în cursul secolului al V-lea. Deși măsurile împăratului bizantin nu au vizat decât moneda de bronz, vechile nominaluri de aur și argint rămânând neschimbate, ele au determinat, fără îndoială, o serie de modificări ale raportului între valoarea monedelor de aur și cea a celor de bronz⁵.

Deoarece aceste transformări au avut importante urmări pentru economia și sistemul monetar bizantin, considerăm utilă o prezentare a impactului reformei lui Anastasius asupra

¹ Pentru scăderea valorii solidusului vezi D.M. Metcalf, *The Origins of the Anastasian Currency Reform*, Amsterdam, 1969, p. 11.

² Descoperirile de imitații de plumb ale monedelor bizantine de la Izvoarele sunt prezentate de V. Culică, *Moneda măruntă romano-bizantină din secolul al V-lea și unele replici în plumb de la Izvoarele, jud. Constanța*, în "Pontica", 5, 1972, p. 267 - 300; de asemenea, idem, *Imitații locale ale unor monede din epoca romano-bizantină descoperite în Dobrogea*, în "Buletinul Societății Numismatice Române", LXX-LXXIV, 1976-198, 124-128, p. 253-261. Pentru descoperirile de la Isaccea, Slava Rusă și Adamclisi am folosit informațiile oferite de dl. Ernest Oberländer-Târnoveanu, căruia îi mulțumim și pe această cale.

³ Deși rezultatele cercetării acestor imitații nu sunt foarte clare, asupra interpretării vezi V. Culică, în *Pontica*, 5, 1972, p. 271-272.

⁴ Pentru reforma lui Anastasius I vezi M. Hendy, *Studies in The Byzantine Monetary Economy, c. 300-1450*, Cambridge, 1985, p. 475-492; Cécile Morrisson, *Catalogue des monnaies byzantines de la Bibliothèque Nationale*, I, *D'Anastase I à Justinien II (491-711)*, Paris, 1970, p. 15-16; D.M. Metcalf, *op. cit.*, p. 12; Wolfgang Hahn, *Moneta Imperii Byzantini*, I, *Von Anastasius I bis Justinianus I (491-565)*, Wien, 1973, p. 33-37.

⁵ Asupra acestei probleme, vezi C. Morrisson, *op. cit.*, p. 15, care vorbește de creșterea valorii solidusului calculat în noummia.

circulației monetare de la Durostorum, pornind de la cercetările efectuate asupra materialului numismatic descoperit în această localitate și, din câte știm, o problemă mai puțin abordată până în acest moment în cadrul studiilor de numismatică.

Din nefericire, în ceea ce privește evenimentele istorice care au loc în această perioadă la Durostorum dispunem de foarte puține informații. După criza generată de invaziile hunilor, de disputele religioase și de prezența goților, odată cu venirea la tron a lui Anastasius I cea mai mare parte a Imperiului de Răsărit a intrat într-o etapă nouă, de refacere. Parte integrantă a acestuia, important mai ales datorită așezării sale la Dunăre, Durostorum era unul din orașele principale ale provinciei Moesia Secunda alături de Marcianopolis și Odessos⁶. În perioada de care ne ocupăm, aici se găsea garnizoana legiunii XI Claudia și probabil că, dată fiind importanța sa strategică pentru apărarea limes-ului danubian în secolele V-VI, orașul a beneficiat de marile acțiuni de construcție din epoca lui Anastasius la care se referă "Cronica universală" a lui Ioan Malalas⁷.

Din punct de vedere religios, pentru cea de-a doua jumătate a secolului al IV-lea este menționată prezența în oraș a unui episcop arian, Auxentius. Se poate presupune existența unui episcopat ortodox, dar, până la sfârșitul secolului al VI-lea nu avem nici o informație asupra numelui celui care ocupa acest scaun⁸.

Silistra este o localitate cunoscută pentru numeroasele descoperiri numismatice, dar, din păcate, până în prezent au fost publicate puține asemenea descoperiri din epoca bizantină timpurie⁹. Această lacună poate fi acoperită, cel puțin parțial, prin studierea și publicarea colecției academicianului Pericle Papahagi, păstrată la Cabinetul Numismatic de la Muzeul Național de Istorie a României. Colecția cuprinde un mare număr de piese descoperite în orașul Silistra și în împrejurimile sale în perioada celui de-al treilea deceniu al secolului XX, dintre care circa 2500 sunt monede bizantine datate în perioada secolelor V-XV.

Lotul monedelor din a doua jumătate a secolului al V-lea și de la începutul secolului al VI-lea analizat de noi cuprinde 86 de piese de bronz, dintre care 3 noummia ale împăratului Marcian, 4 noummia de la Leon I, 1 noummion emis de Zenon și 78 de monede emise în timpul domniei lui Anastasius I. Materialul numismatic de la Durostorum este important pentru că, până în prezent, în literatura numismatică au fost publicate circa 100 de piese emise de Anastasius, descoperite în toată Dobrogea¹⁰. Monedele din a doua jumătate a secolului al V-lea sunt prea puțin numeroase pentru a permite o expunere, chiar sumară, a principalelor trăsături ale circulației monetare de la Durostorum în această perioadă. Totuși, ele indică o continuitate a circulației monetare în oraș pe durata deceniilor agitate din punct de vedere politic și militar din a doua jumătate a secolului al V-lea, asigurând astfel legătura între emisiunile monetare de la sfârșitul secolului al IV-lea și începutul secolului al V-lea (bine reprezentate în descoperirile de la Silistra) și monedele bătute după reforma din 498.

Lotul de monede emise de Anastasius I aflate în colecția Papahagi se prezintă astfel:

I. Constantinopol: 73 ex.
a. Follis: 42 ex.
anil: 507-512 - 10 ex.
512-517 - 28 ex.
517-518 - 4 ex.

b. 1/2 follis: 22 ex.
507-512 - 3 ex.
512-518 - 19 ex.

c. 1/4 follis: 1 ex.
* 507-512 - 1 ex.

⁶ H. Mihăescu, Gh. Stefan, R. Hâncu, Vl. Iliescu, V. Popescu, *Fontes Historiae Daco - Romanae*, vol. III, București, 1970, p. 210-211.

⁷ Al. Suceveanu și Al. Barnea, *La Dobroudja Romaine*, București, 1991, p. 171.

⁸ R. Vulpe, I. Barnea, *Din Istoria Dobrogei*, vol. II, București, 1968, p. 459-460.

⁹ După I. Yordanov, *Dobrudza (491-1092) - selon les données de la numismatique et de la sphragistique*, în "Dobrudza - études ethno - culturelles", Sofia, 1987, p. 186, la Silistra au fost descoperite 5 monede emise în timpul domniei lui Anastasius I. Cunoaștem faptul că lotul de monede de la Muzeul Districtual din Silistra cuprinde următoarele piese:

Constantinopol:

I. Solidus - 1 ex.

II. Follis - 4 ex.

anil 512 - 517 - 3 ex.

după 512 - 1 ex.

¹⁰ Pentru descoperirile monetare din Dobrogea, vezi: Gh. Poenaru Bordea, *Monnaies byzantines des VIe - VIIe siècles en Dobroudja*, în *Actes du XIVe Congrès International des études byzantines*, Bucarest, 6-12 Septembre 1971", București, 1976, p. 203-213; B. Mitrea, *Monedele și prăbușirea Dinogeției la sfârșitul secolului al VI-lea*, în *Pontica*, 7, 1974, p. 49-72; idem, *Un tezaur de monede bizantine descoperit la Constanța*, în *Pontica*, 16, 1983, p. 239-262; Gh. Poenaru Bordea, Al. Popeea, *Monedele bizantine dintr-o colecție formată la Constanța*, în *SCIVA*, 2, 1976, p. 215-229; Al. Popeea, *Monedele bizantine din Nordul Dobrogei*, în *Peuce*, 4, 1973-1975, p. 175-197; E. Oberländer-Târnoveanu, *Cronica descoperirilor monetare din nordul Dobrogei*, în *Peuce*, 8, 1980, p. 499-514; H. Nubar, în C. Preda, H. Nubar, *Histria*, vol. III, *Descoperirile monetare 1914-1970*, București, 1973, p. 197-233.

d. 1/8 follis: 3 ex.
507-512 - 3 ex.

e. Noummion: 5 ex.
491-518 - 5 ex.

II. Nicomedia: 4 ex.
a. Follis: 1 ex.
507-512 - 1 ex.

b. 1/2 follis: 3 ex.
498-507 - 1 ex.
507-512 - 2 ex.

III. Antiochia: 1 ex.
a. Follis: 1 ex.
512-518 - 1 ex.

Se poate remarca faptul că, în acest lot de monede, sunt reprezentate toate tipurile de nominaluri bătute în atelierele monetare care funcționau în timpul domniei lui Anastasius în Imperiul Bizantin. Descoperirile arată o mare preponderență a follisului (56,41 %), urmat de jumătățile de follis (32,05 %), în timp ce celelalte nominaluri ocupă un loc mai puțin important, furnizând procente cuprinse între 1,28 % (1/4 follis) și 6,41 % (noummia).

Principala observație care se impune este aceea că monedele bătute la Constantinopol sunt foarte numeroase, 73 de piese din totalul de 78 (93,59 %), proporție care nu contrazice datele furnizate de alte descoperiri din Dobrogea, unde moneda constantinopolitană ocupă aproximativ aceeași poziție¹¹. Acest fapt este ușor de explicat prin aceea că atelierul de la Constantinopol aprovizionea eu monede dioceza Thracia, din care făceau parte atât Durostorum, cât și celelalte orașe din Dobrogea.

Emisiunile de la Nicomedia nu sunt reprezentate în lot decât prin 4 exemplare (5,13 %), de asemenea o proporție normală, întrucât ea se remarcă la Tomis și Istros¹². Trebuie subliniat faptul că între emisiunile de la Nicomedia descoperite la Durostorum se găsește cea mai veche monedă emisă după reforma lui Anastasius cunoscută până în prezent în Dobrogea, o jumătate de follis din perioada 498-507.

Cel de-al treilea atelier care a funcționat în timpul lui Anastasius, Antiochia, este reprezentat printr-o singură piesă (1,28 %). Este dificil de apreciat rolul real al emisiunilor de la Antiochia în aprovizionarea cu monede a Dobrogei în timpul lui Anastasius I, deoarece datele furnizate de alte orașe din zonă fie nu sunt foarte clare (de exemplu pentru Istros¹³), fie nu sunt relevante¹⁴. Pe de altă parte, atelierul de la Antiochia a fost deschis numai după anul 512, perioadă în care istoria Scythiei Minor și Moesiei Secunda a fost marcată de revolta condusă de Vitalienus (514-518)¹⁵.

Considerăm că o analiză a repartiției cronologice a emisiunilor constituie cel mai important argument pentru o discuție privind impactul reformei monetare a lui Anastasius asupra circulației monedelor la Durostorum. Statistica noastră se referă numai la monedele bine datate, în sensul că sunt eliminați minimi (491-518. Iată situația monedelor lui Anastasius din colecția Papahagi pe perioade:

498-507 - 1 ex. (1,37 %)
507-512 - 20 ex. (27,40 %)
512-518 - 52 ex. (71,23 %)¹⁶.

Faptul că din prima etapă a reformei nu avem decât o singură piesă¹⁷ arată că în primele momente decizia imperială din 498 a avut consecințe minore pentru circulația monetară de la Durostorum. Fără îndoială, această realitate este caracteristică nu numai pentru Silistra, ea pare a fi comună pentru toată zona Dunării de Jos. Este evident faptul că circulația monedelor de bronz în regiune a fost asigurată de emisiunile de minimi ale lui Anastasius I sau ale predecesorilor săi.

Consecințele reformei încep să se facă resimțite mai ales în perioada 507-512, situație valabilă nu numai pentru Durostorum, ci chiar pentru întreaga regiune, deși materialul publicat până în prezent nu este complet. Deși există posibilitatea ca o parte din aceste piese să fi ajuns în zonă după anul 512, trebuie să remarcăm faptul că acest prim moment de apogeu în fluxul de

¹¹ Pentru această problemă, vezi Gh. Poenaru Bordea, R. Ocheșeanu, *Probleme istorice debrogene (secolele VI-VII) în lumina monedelor bizantine din colecția Muzeului de Istorie Națională și Arheologie din Constanța*, în SCIVA, 31, 1980, 3, p. 393.

¹² *Ibidem*, p. 393.

¹³ H. Nubar, *op. cit.*, p. 198-200.

¹⁴ Despre descoperirile monetare de la Isaceea și Dinogetia vezi Al. Popeea, *op. cit.*, p. 176, nr. 1 și E. Oberländer-Târnoveanu, în *Peuce*, 8, 1980, p. 507, nr. 104-106 și un exemplar inedit; B. Mitrea, *Monedele și prăbușirea Dinogetiei...*, p. 63-64.

¹⁵ Pentru revolta lui Vitalianus, vezi R. Vulpe, I. Barnea, *op. cit.*, p. 412-414; Al. Suceveanu, Al. Barnea, *op. cit.*, p. 171-172.

¹⁶ În ceea ce privește metodele de analiză, vezi Gh. Poenaru Bordea, R. Ocheșeanu, *op. cit.*, p. 378-386.

¹⁷ Din prima perioadă de după reforma lui Anastasius (498-507) nu cunoaștem o altă monedă descoperită în Dobrogea.

monede către Durostorum coincide cu o epocă de liniște și stabilitate la frontiera danubiană, o perioadă de intensă activitate în domeniul construcțiilor¹⁸.

Cea mai mare parte a monedelor lui Anastasius din colecția Papahagi datează din perioada 512-518, situație similară, de asemenea cu cea înregistrată în alte orașe din Dobrogea¹⁹. Proporția mare poate fi surprinzătoare dacă ținem cont de faptul că aproape întreaga perioadă a fost marcată de revolta lui Vitalianus. Din nefericire, nu avem informații despre soarta orașului în acești ani, deoarece nici o sursă istorică nu menționează numele orașului pe parcursul desfășurării evenimentelor.

Chiar dacă acceptăm posibilitatea ca o parte din monedele emise de Anastasius să fi ajuns în regiune mai târziu, după anul 518, procentul rămâne totuși ridicat și considerăm că trebuiesc căutate alte explicații pentru acest fenomen. Puternicul aflux de monede bătute între anii 512-518 către Durostorum, ca și spre alte orașe din Scythia Minor, poate indica faptul că aceste zone au rămas în afara revoltei. În acest caz, numărul mare de monede este posibil să fie rezultatul unor plăți importante efectuate de către autoritățile constantinopolitane pentru a-și asigura fidelitatea garnizoanelor locale²⁰. Este cunoscut faptul că poziția orașului Durostorum la Dunăre, precum și a celorlalte fortificații din Scythia Minor la Dunăre sau la Marea Neagră, le permitea să rămână în contact cu capitala prin intermediul flotei, chiar dacă legăturile terestre erau întrerupte. O altă ipoteză pentru explicarea acestui procent ridicat este că monedele lui Anastasius din anii 512-518 reprezintă o parte din marile sume de bani care au ajuns în regiune sub formă de daruri și plăți făcute de palatul imperial pentru a-l liniști pe Vitalianus și pe însoțitorii săi după victoria din anul 515.

Pentru a obține o imagine mai clară asupra dinamicii pătrunderii monedelor și a vitezei de circulație a acestora la Durostorum se poate recurge la datele oferite de coeficienții monede/ani de domnie (m/a), folles/ani de reformă (f/a) și solidi/folles/ani de reformă (s/f/a)²¹.

$$498 - 507 - m/a = 0,11$$

$$- f/a = 0,05$$

$$507 - 512 - m/a = 4$$

$$- f/a = 2,42$$

$$- s/f/a/ \text{ (după Hahn)} = 0,006$$

$$- s/f/a/ \text{ (după Callu)} = 0,008$$

$$512 - 518 - m/a = 8,66$$

$$- f/a = 7,08$$

$$- s/f/a/ \text{ (după Hahn)} = 0,019$$

$$- s/f/a/ \text{ (după Callu)} = 0,024$$

Pentru întreaga domnie a lui Anastasius I, cifrele sunt următoarele:

$$- m/a = 2,86$$

$$- f/a = 2,10$$

$$- s/f/a \text{ (după Hahn)} = 0,0058$$

$$- s/f/a \text{ (după Callu)} = 0,0072$$

Aceste cifre conferă o mai mare precizie observațiilor noastre asupra creșterii din ce în ce mai rapide a cantității de monede care ajunge la Durostorum în anii 507-512 și, mai ales, în perioada 512-518. De asemenea, datele obținute confirmă observația că reforma nu a avut consecințe vizibile pentru circulația monetară locală înainte de anul 507. Fără îndoială, ar fi interesantă o comparație între rezultatele obținute și datele furnizate de studierea loturilor monetare contemporane provenite din celelalte orașe mari din provinciile Moesia Secunda și Scythia Minor, dar cifrele ne lipsesc. Putem face doar o comparație cu situația generală a circulației monetare pe teritoriul Scythiei Minor, ilustrată de colecția Muzeului Național de Istorie și Arheologie din Constanța:

$$498 - 512 - m/a = 1,57$$

$$- f/a = 1,03$$

$$- s/f/a/ \text{ (după Hahn)} = 0,002$$

$$- s/f/a/ \text{ (după Callu)} = 0,003$$

$$512-518 - m/a = 6,16$$

$$- f/a = 4,66$$

¹⁸ Malalas, în cronică sa, vorbește despre o intensă activitate în domeniul construcțiilor publice de-a lungul întregului Imperiu, vezi Al. Suceveanu, Al. Barnea, *op. cit.*, p. 171.

¹⁹ Gh. Poenaru Bordea, R. Ocheșeanu, *op. cit.*, p. 381

²⁰ R. Vulpe, I. Barnea, *op. cit.*, p. 413; Al. Suceveanu, Al. Barnea, *op. cit.*, p. 171.

²¹ Pentru utilizarea acestei metode de calcul, vezi Gh. Poenaru Bordea, R. Ocheșeanu, *op. cit.*, p. 384-386; Gh. Poenaru Bordea, *Problèmes historiques de la Dobroudja (VIe-VIIe siècles) à la lumière des monnaies byzantines traitées par des méthodes statistiques.*, în *Pact, Statistique et Numismatique*, 5, 1981, Strasbourg, p. 372-374. Despre proporția de schimb follis/solidus, vezi W. Hahn, *op. cit.*, p. 27; J.P. Callu, *Le tarif d'Abydos et la réforme monétaire d'Anastase*, în *Actes du XIe Congrès International de Numismatique*, Berne, 1979.

- s/l/a (după Hahn) = 0,012
- s/l/a (după Callu) = 0,016²²

Comparând rezultatele, putem spune că datele obținute pentru lotul de la Durostorum indică faptul că situația financiară și economică a acestui mare oraș era, pe durata tuturor etapelor reformei lui Anastasius, mai bună decât cea a zonelor învecinate din provincia Scythia Minor. Totodată, lotul de monede studiat și coeficienții rezultați întăresc ideea că circulația și economia monetară din Imperiu au cunoscut un proces rapid de revitalizare după reforma lui Anastasius.

Deși preliminar, observațiile făcute asupra descoperirilor monetare de la Durostorum, din perioada 450-518, permit evidențierea principalelor fenomene financiare, economice și politice care însoțesc un eveniment foarte important pentru evoluția monetară a Imperiului Bizantin: reforma împăratului Anastasius I.

OBSERVATIONS SUR LA CIRCULATION MONÉTAIRE DE DUROSTORUM PENDANT LE RÈGNE D'ANASTASE Ier

Résumé

En 491, à l'avènement d'Anastase Ier, la monnaie de cuivre en circulation dans l'Empire byzantin a été constituée de noummia (minimi), pièces de petite taille et d'un poids théorique de cinq carats. L'approvisionnement en excès avec monnaie était un facteur d'inflation et conduisait à la baisse continue de la valeur du solidus calculée en noummia. Les noummia présentaient aussi l'inconvénient d'être très facilement imitables, à cause de leur petite taille, qui empêchait la réalisation de coins très soignés. Dans l'ensemble, on peut dire que ces émissions monétaires ont provoqué de grands troubles financiers dans tout l'Empire et ont conduit à une méfiance généralisée envers la monnaie en bronze.

La réforme entreprise par Anastase s'était déroulée en deux phases (la première en 498 et la seconde en 512) et consiste en l'introduction des grandes monnaies en cuivre, multiples du noummion, portant au revers leur marque de valeur et la marque de l'atelier des monnaies. Les nouveaux nominaux sont: le follis (M), le demi-follis (K), le décanoummion (I) et le pentanoummion (i). Après la réforme, on a continué la frappe des noummia.

Silistrie est connue comme une place de très riches trouvailles numismatiques, mais malheureusement, seulement peu de découvertes monétaires de la basse-époque byzantine ont été publiées jusqu'à présent. Cette lacune peut être comblée, du moins partiellement, par l'étude et la publication de la collection de l'académicien Péricle Papahagi, conservée au Cabinet Numismatique du Musée National d'Histoire de Roumanie. Il convient de préciser qu'il s'agit d'un grand nombre de pièces trouvées dans la ville de Silistrie et dans ses environs, pendant la troisième décennie du XXe siècle. Le lot des monnaies est composé de 84 pièces en bronze dont trois pièces représentent des noummia de l'empereur Marcien, quatre noummia de Léon Ier, un noummion de Zénon et 78 monnaies émises pendant le règne d'Anastase. Le matériel numismatique de Durostorum est important, parce que jusqu'à présent, dans la littérature numismatique on a publié environ 100 pièces frappées sous Anastase, découvertes dans toute la Dobroudja.

Le lot des monnaies d'Anastase de la collection de P. Papahagi a la composition suivante:

I. Constantinople: 73 ex.

a) Folles: 42 ex. (507 - 512 - 10 ex.; 512- 517 - 28 ex.; 517 - 518 - 4 ex.)

b) Demi-folles: 22 ex. (507 - 512 - 3 ex.; 512 - 518 - 19 ex.)

c) 1/4 Folles: 1 ex. (507 - 512)

d) 1/8 Folles: 3 ex. (507 - 512)

e) Noummia: 5 ex. (491- 518)

II. Nicomédie: 4 ex.

a) Folles: 1 ex. (507 - 512)

b) Demi-folles: 3 ex. (498 - 507 - 1 ex.; 507 - 512 - 2 ex.)

III. Antioche: 1 ex. (512 - 518).

Les trouvailles montrent une forte prépondérance de folles, qui représentent 56,41%, suivis par les demi-folles avec 32,05%. Les autres nominaux occupaient une place périphérique dans la circulation, parce qu'ils ne fournissent que 1,28% du lot pour les 1/4 folles, 3,84% pour les 1/8 folles et 6,41% pour les noummia. Les monnaies frappées à Constantinople sont très nombreuses: il s'agit de 71 pièces, sur un total de 76, soit une proportion de 93,59%. Ceci s'explique facilement, car l'atelier de Constantinople approvisionnait en monnaie le diocèse de Thrace, dont Durostorum, comme les autres cités de la Dobroudja, faisait partie.

Les émissions de Nicomédie ne sont pas représentées dans le lot que par quatre exemplaires, qui représentent une proportion de 5,13%. Il faut souligner que parmi les émissions de Nicomédie découvertes à Durostorum se trouve la plus ancienne monnaie réformée d'Anastase connue jusqu'à présent en Dobroudja. Il s'agit d'un demi-follis du type MIB, I. 47, frappé entre 498 - 507.

Le troisième atelier qui fonctionnait sous Anastase, Antioche, est présent dans le lot analysé par une seule pièce, c'est-à-dire un pourcentage de 1,28%.

Selon nous, le plus important argument pour une discussion concernant l'impact de la réforme monétaire d'Anastase sur la circulation des monnaies à Durostorum, comme pour les autres zones du Bas-Danube, sera une analyse de la répartition chronologique des émissions. Notre statistique concerne seulement les monnaies bien datables, c'est-à-dire qu'elle élimine les minimi, qui sont datés très vaguement de 491 - 518. Le fait que de la première étape de la réforme nous n'avons qu'une seule pièce (d'ailleurs, l'unique de cette période connue jusqu'à présent en Dobroudja) indique qu'aux premiers moments la décision impériale de 498 ne semble avoir eu qu'une très faible résonance sur la circulation monétaire de Durostorum. Il est évident que la circulation des monnaies en bronze de la région a été assurée par les anciennes émissions de minimi d'Anastase ou de ses prédécesseurs. Les conséquences de la réforme commencent à se faire ressentir seulement à partir des années 507 - 512. Même si nous ne pouvons pas écarter totalement la possibilité qu'une partie de ces pièces y soient arrivées après 512, il faut remarquer que le premier apogée dans l'afflux des monnaies

²² Gh. Poenaru Bordea, R. Ocheșcanu, *op. cit.*, p. 380-386.

vers Durostorum coïncidait avec l'époque de paix et stabilité à la frontière danubienne, période de grands travaux de constructions. La plupart des monnaies d'Anastase de la collection de Pericle Papahagi datent de la période de 512 - 518, soit un pourcentage de 71,23 % du total. La proportion si grande peut être surprenante si nous tenons compte de ce que presque toute la période 512 - 518 a été marquée par la révolte de Vitalien, qui s'était déroulée sur les territoires des provinces de Mésle Seconde, Scythie Mineure et Hémimont. Malheureusement, nous ne savons rien sur le sort de la ville pendant ces années, car aucune source historique ne mentionne le nom de Durostorum durant les événements. Même si nous acceptons la probabilité qu'une partie des monnaies d'Anastase soient arrivées plus tard, après 518, ce chiffre reste trop élevé. Le fort afflux des monnaies d'Anastase frappées pendant les années 512 - 518 vers Durostorum, comme vers les autres villes de la Scythie Mineure peuvent indiquer que ces zones sont restées en dehors de la rébellion. Le grand nombre de monnaies de cette époque peut montrer l'existence d'importants paiements faits par les autorités constantinopolitaines pour s'assurer la fidélité des garnisons locales. La position de Durostorum sur le Danube, comme des autres fortifications de la Scythie Mineure sur le Danube ou sur la mer Noire permettait un contact à travers la flotte. Une autre hypothèse pour expliquer cette haute proportion des monnaies d'Anastase des années 512 - 518 est qu'elles représentent une partie des grandes sommes arrivées dans la région à travers des *dons et de rançons* faits par le Palais impérial pour calmer Vitalien et ses compagnons après leur victoire de 515.

Pour obtenir une image plus objective il faut avoir recours aux données offertes par les coefficients monnaies/années du règne (m/a), folles/années de réforme (f/a) et solidi/folles/années de réforme (s/f/a). Les chiffres donnent plus de précision à nos observations sur la croissance de plus en plus rapide de la quantité de monnaies qui arrivaient vers Durostorum pendant les années 507 - 512 et, spécialement, pendant la période 512 - 518. Celles-ci confirment aussi l'observation que la réforme ne commençait pas à avoir des conséquences visibles sur la circulation monétaire locale avant 507 - 512. Le lot de monnaies de Durostorum étudié et les coefficients résultats renforcent l'idée que la circulation et l'économie monétarisée ont connu un processus rapide de revitalisation après la réforme d'Anastase.

Bien que préliminaires, les observations faites sur les trouvailles monétaires de l'époque 450 - 518 découvertes à Durostorum permettent d'entrevoir les principaux phénomènes financiers, économiques et politiques qui ont accompagné l'événement décisif pour l'évolution monétaire de l'Empire byzantin: la réforme de l'empereur Anastase Ier.